

Aylar Nofəl oğlu QASIMLI

Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetinin magisti
Email: aqasimli@internet.ru

QIYMƏTİN FORMALAŞMASINA TƏSİR EDƏN AMİLLƏRİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Xülasə

Məqalədə sənaye müəssisələrində qiymət mexanizminin formalaşmasına təsir edən amillər "Neftqazmaş" ASC-nin təmsilində təhlil edilərək qiymətləndirilmişdir. Burada müəssisənin gəlirinin formalaşmasında qiymət amili üzrə birbaşa və dolay xərclər təhlil edilərək, mənfəət norması və dolay xərc norması müəyyən edilmişdir. Məqalədə həmçinin "Neftqazmaş" ASC-nin əmtəəlik məhsul istehsalının dəyəri ilə, material xərci, dolay xərclər və mənfəət yığımı arasında, Eviews-12 proqram paketinin tətbiqi ilə korrelyasiya-regressiya analizi aparılmışdır. Tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, "Neftqazmaş" ASC-də istehsal edilən məhsulların qiymətinin formalaşmasında material xərcləri və dolay xərclər, mənfəət yığımı ilə müqayisədə daha yüksək paya malikdir. Hər üç amilin artımı məhsulun qiymətinin artmasını şərtləndirərək istehsal edilmiş ümumi məhsulun dəyərini artırır.

Açar sözlər: material xərci, dolay xərclər, korrelyasiya, regressiya, mənfəət, proqram paketi, iqtisadi artım.

UOT: 330.36

JEL: F1

DOI: <https://doi.org/10.54414/RYNQ4375>

Giriş

Dünya iqtisadiyyatının müasir transformasiyası şəraitində sənaye müəssisələrinin istehsal etdiyi məhsulların qiymət mexanizminin idarə edilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edərək, onun həlli edilməsində optimal üsulların tətbiq edilməsi adekvat vasitələr tələb edir. Araşdırmalar göstərir ki, qiymətin formalaşması və onun təyinedilməsinin optimal metodlarını müəyyən edə bilən bir çox qiymətoyma üsulları müzakirə olunur [1, 2, 5, 6, 7]. Bu üsullara məhsulların istehsalına və satışına, məsrəflərin uçotuna əsaslanan üsullar və bazar şəraiti və qiymətləri nəzərə alan üsullar, istehlak tələbi üsulu. Birinci halda hesablamalar daxili istehsal xərcləri haqqında etibarlı və dəqiq məlumatların istifadə edilməyə əsaslanır. İkinci üsul tələb qiyməti və təklif qiyməti nəzərə alınmaqla rəqabətli tarazlıq prinsipləri əsasında formalaşır. Eyni zamanda, təklif olunan qiymətin müəyyən edilməsi üsullarının hər birinin üstünlükləri digər metodun çatışmazlıqları kimi dəyərləndirilir. Qiymətin formalaşması prosesində həmçinin, həm istehsalçının öz xərclərini, həm də istehlakçının əsas tələbini, eləcə də, istehsalçının rəqibinin qiymət strategiyasını nəzərə alan yeni metodda hər iki yanaşmanın birləşdirilməsi müasir

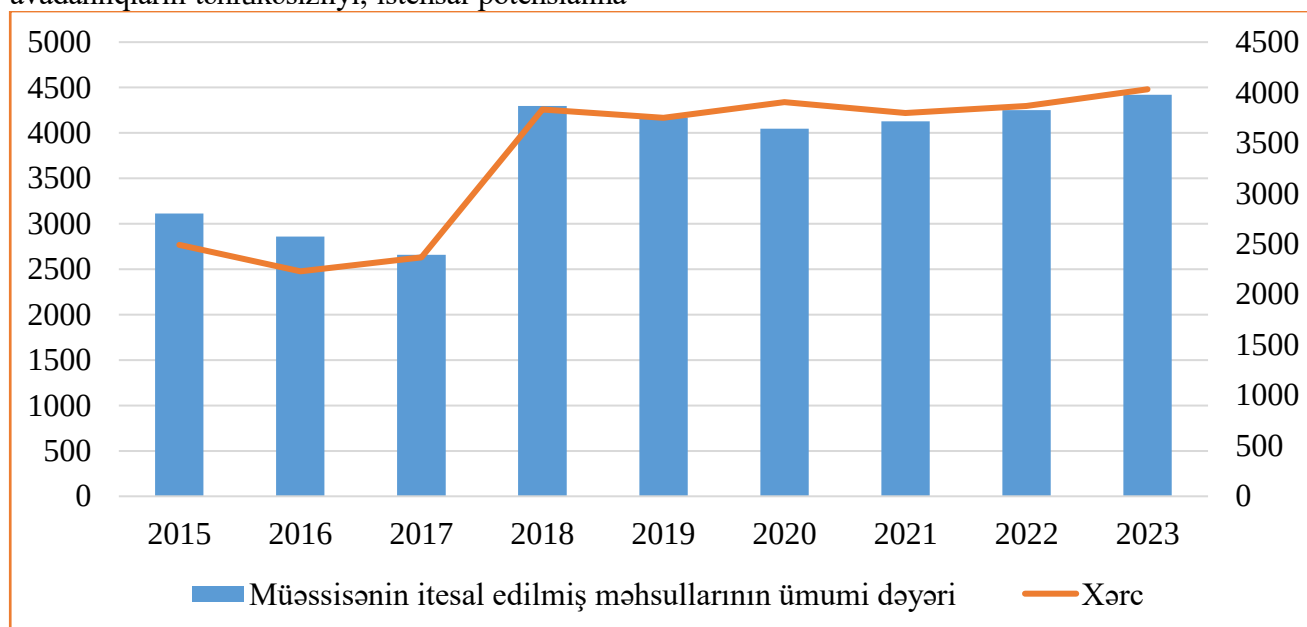
müəssisələr tərəfindən tələb olunur. Qiymət siyasətinin formalaşdırılması sahəsində mövcud qərar qəbul etmə vasitələri əsasən, təstehsal və iqtisadi göstəricilərin asılılıqlarını qurmaq üçün empirik məlumatlardan istifadə edən üsullar və vəziyyətlərin inkişafı üçün məqbul proqnozlar verməyə malikdir. Burada əsasən bir və ya bir neçə meyar ocümlədən, maksimum mənfəət, məhsulun bazar payı və s. nəzərə alınır. Həmçinin məhdudiyyətlər baxımından çıxış parametrlərinin istehsal olunan məhsulların qiymətlərinin formalaşması üçün buraxıla bilən sərhədləri müəyyən edən üsullar nəzərə alınır. Beləliklə, birinci qrup ekonometrik üsullar həm müəssisənin özünün istehsal fəaliyyəti, həm də bazar mühiti haqqında dəqiq, etibarlı və deterministik məlumatların olmasını tələb edir.

Əsas hissə. Neft sənayesinin inkişafında neft maşınqayırma müəssisələrinin rolu mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ölkə üzrə iqtisadi artım iqtisadiyyatın digər sahələrində olduğu kimi neft maşınqayırma müəssisələrinin təsərrüfat fəaliyyətinin optimal tənzimlənməsi bilavasitə istehsalın intensivləşməsi, əmək, maddi və maliyyə resurslarının səmərəliliyinin artması ilə daha sıx bağlıdır. Neft emalı müəssisələrində

istehsalın səmərəliliyinin artırılması eyni zamanda əsas və dövrüyyə vəsaitlərinin istifadəsinin yaxşılaşması, əmək məhsuldarlığının artırılması ilə əlaqədar olmaqla yanaşı bu sahədə məhsul istehsalının qiymətinin formalaşması və qiymətə təsir edən amillərin qiymətləndirilməsidir. Bu baxımdan qiymət və ona təsir edən amillərin i arasındakı əlaqələrin öyrənilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

İqtisadi ədəbiyyatların təhlili göstərir ki, istehsal potensialı olan avadanlıqların keyfiyyəti, təchizatı, etibarlılığının proqnozlaşdırılması, məhsulun rəqabət qabiliyyəti ilə bağlı məsələlər, avadanlıqların təhlükəsizliyi, istehsal potensialına

təsir edən amillər və onların qiymətləndirilməsi, məhsulun keyfiyyəti və idarə edilməsi məsələləri nəzəri baxımdan tədqiq edilsə də, Azərbaycanın neft maşınqayırma müəssisələrində məhsul istehsalı, reallaşdırılan məhsulların satışı, məhsul istehsalının həcminə təsir edən amillərin aşkar edilməsi və onların aralarındakı əlaqənin öyrənilməsi iqtisadi ədəbiyyatda yer almır. Bütün bunları nəzərə alaraq, "Neftqazmaş" ASC-də məyərinin formalaşmasına təsir edən amillər arasındakı əlaqəni öyrənmək məqsədi ilə aşağıdakı məlumatlarından istifadə etmək olar.

Qrafik 1.. Neftqazmaş ASC-nin 2015-2023-cü illər üzrə gəlir və xərci. min manatla

Mənbə: [8]

Qrafikə əsasən, gəlirlə müqayisədə xərclər tədqiq olunan dövrdə azalan dinamika nümayiş etdirmişdir. Bu baxımdan 2015-2023-cü illər üzrə müəssisə öz fəaliyyətini COVID-19 pandemiyasının təsirlərinə baxmayaraq mənfəətləri qarşılamışdır. Belə ki, 2023-cü ildə müəssisə üzrə gəlir 4421,8 min manat, istehsal xərcləri isə ümumilikdə həmin ildə 4032,643 min manat olmuşdur ki, bu da maliyyə-təsərrüfat fəaliyyəti üzrə 2023-cü ildə 389,117 min manat mənfəətin yaranması ilə nəticələnmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, məhsulun qiymətinin formalaşmasında əsasən birbaşa və dolaylı xərclərlə

yanaşı, müəssisənin mənfəət yığımı da əsaslı şəkildə təsir göstərir. Bu baxımdan həmin göstəricilərin istehsal edilmiş məhsulun dəyərinə təsirinin qiymətləndirilməsi mühüm əhəmiyyətə malikdir. Aşağıdakı cədvəldə Neftqazmaş ASC-nin 2015-2023-cü illər üzrə birbaşa xərc elementi kimi material xərcləri və sex və ümumzavod xərclərini birləşdirən dolyayı xərcləri və müəssisənin mənfəət yığımı göstəriciləri, həmçinin həmin dövrdə istehsal edilmiş məhsulun dəyəri göstərilmişdir.

Cədvəl 1

“Neftqazmaş” ASC-nin 2015-2023-cü illər üzrə məhsulun dəyərinin formalaşmasına təsir edən göstəricilərin dinamikası, min manatla

İllər	Material xərcləri (X1)	Dolaylı xərclər (sex və ümumizavod xərcləri) (X2)	Mənfəət yığımı (X3)	İstehsal edilmiş məhsulun dəyəri (Y)
2015	871,78	1270,308	622,7	3113,5
2016	802,5264	1136,912	628,7606	2858
2017	899,612	1138,719	292,601	2660
2018	1533,134	1828,262	464,065	4296,9
2019	1687,014	1544,554	421,181	4170,1
2020	1405,899	2030,743	141,645	4046,92
2021	1557,027	1754,503	330,234	4127,86
2022	1895,829	1470,234	382,652	4251,69
2023	2096,975	1379,164	389,116	4421,76

Mənbə. “Neftqazmaş” ASC-nin məlumatlarına görə tərtib edilib.

Cədvəl məlumatlarından istifadə edərək, “Neftqazmaş” ASC-də istehsal edilmiş əmtəəlik məhsulun dəyərinə təsir edən amillər arasındakı asılılığı -Eviews-12 proqram paketindən istifadə edərək reqressiya analizini aparmaqla aşağıdakıları alırıq .

Cədvəl 2.

“Neftqazmaş” ASC-nin məhsulun dəyərinin formalaşmasına təsir edən amil’rin korrelyasiya-reqressiya analizi

Dependent Variable: Y
Method: Least Squares
Date: 05/13/24 Time: 01:46
Sample: 2015 2023
Included observations: 9

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
X3	0.999795	0.057431	17.40874	0.0000
X2	1.061760	0.029141	36.43463	0.0000
X1	1.176653	0.017103	68.80000	0.0000
C	97.99838	60.82060	1.611270	0.1680
R-squared	0.999475	Mean dependent var		3771.859
Adjusted R-squared	0.999159	S.D. dependent var		688.6648
S.E. of regression	19.96540	Akaike info criterion		9.126981
Sum squared resid	1993.085	Schwarz criterion		9.214636
Log likelihood	-37.07141	Hannan-Quinn criter.		8.937821
F-statistic	3171.030	Durbin-Watson stat		2.776034
Prob(F-statistic)	0.000000			

Mənbə: EViews tətbiqi proqram paketinə əsasən tərtib olunub

EViews tətbiqi proqram paketinə əsasən alınmış cədvəl (1)-dən göründüyü kimi səbəb amilləri və nəticə amilini əks etdirən sərbəst və asılı dəyişənlərin əmsalları onların standart səhvələrindən dəfələrlə böyükdür. Bu isə alınmış

nəticənin, daha doğrusu modelin əmsallarının statistik əhəmiyyətliyi xarakterizə edir [3, s.310]. Eviews tətbiqi proqram paketinə əsasən alınmış nəticəyə görə reqressiya tənliyi aşağıdakı kimi olacaqdır:

$$Y = 1,176x_1 + 1,062x_2 + 0,9998x_3 + 97,998 \quad (1)$$

(t) (68,8) (36,4) (17,41) DW=2,776, $R^2 = 0,999$

(1) modelinə əsasən belə nəticəyə gəlmək olar ki, tədqiq olunan dövr üzrə (2015-2023-cü illər üzrə) “Neftqazmaş” ASC-də məhsul istehsalı xərcinin tərkibində birbaşa xərc elementi kimi material xərclərinin bir vahid artması, istehsal edilmiş məhsulun qiymətinə təsir edərək məhsulun dəyərinin 1,12 vahid artmasına, dolayısı xərclərin bir vahid artması, məhsulun dəyərinin 1,062 vahid azalmasına, mənfəət yığımının bir vahid artması isə məhsulun dəyərinin 0,9998 vahid artmasına səbəb olmuşdur. Qurulmuş modelin statistik əhəmiyyətliyi və adekvatlığını yoxlayaraq ümumi nəticə əldə etməklə bərabər “Neftqazmaş” ASC-nin 2030-cu ilədək əmtəəlik məhsul satışının proqnoz qiymətlərini də vermək olar.

F-Fişer kriteriyasının köməkliyi ilə bütönlükdə çoxluq regressiya tənliyinin statistik əhəmiyyətliliyini yoxlamaq olar. Bu məqsədlə F-Fişer kriteriyası, $F_{cədvəl}(a; m; n - m - 1)$ qiyməti ilə müqayisə edilməlidir. EViews proqram paketinin nəticəsini əks etdirən cədvəl məlumatlarına əsasən,

F- statistic (Fişer kriteriyası) = 3171

EXCEL-də F cədvəl qiymətini $F_{cədvəl}(a; m; n - m - 1) = F_{распоб}$ düsturunun köməkliyi ilə təyin etsək,

$$F_{cədvəl}(a; m; n - m - 1) = F_{распоб}(0,05; 3; 5) = 5,41$$

F- Fişer kriteriyası, $F_{cədvəl}(a; m; n - m - 1)$ qiyməti ilə müqayisə edildikdə görünür ki, F-Fişer kriteriyası $> F_{cədvəl}$ (**3171** $> 5,41$). Bu isə o deməkdir ki, regressiya tənliyi bütövlükdə statistik

əhəmiyyətli xarakter daşıyır və qurulmuş model adekvatdır. Darbon-Uotson statistikasi DW=2,776 olduğundan, $\alpha = 0,05$ əhəmiyyətlilik səviyyəsinə bir izahedici dəyişən ($m=3$) və $n=9$ müşahidə dövrü üçün Darbon-Uotsonun böhran nöqtələri aşağıdakı kimi olacaqdır [3, səh.322]

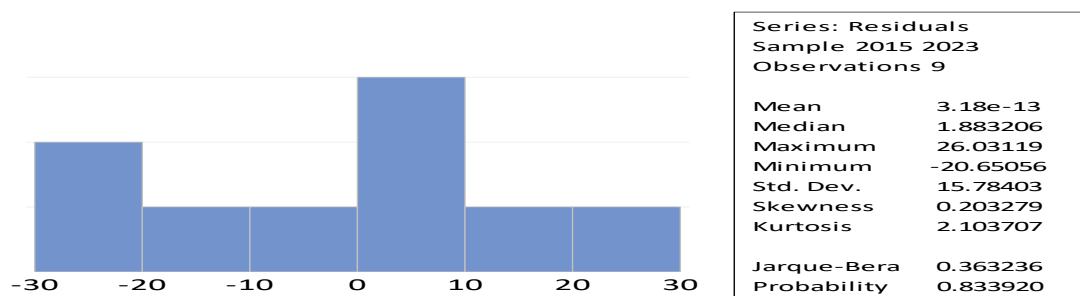
$$d_l = 0,435, \quad d_u = 2,128$$

$$4 - d_u = 1,872 \leq DW = 2,776 < 4 - d_l = 3,65$$

olduğundan, avtokorrelyasiyanın mövcudluğu haqqında nəticə təyin edilməmişdir [4, səh.171]. Bu isə o deməkdir ki, regressiya tənliyi bütövlükdə statistik əhəmiyyətlidir və qurulmuş $Y = 1,176x_1 + 1,062x_2 + 0,9998x_3 + 97,99$ modeli bütövlükdə adekvat modeldir.

Modeldə qalıqların avtokorrelyasiyası. Histoqram normallıq testi və heteroksedastikliyin olub-olmadığını yoxladıqdan sonra model üzrə adekvatlığı daha dəqiq müəyyən etmək olaraq. Bu baxımdan tədqiq olunan dövr üzrə Histoqram normallıq testi aparsaq aşağıdakı nəticəni alırıq.

Histoqram normallıq testinə görə Kurtosis əmsalı Jarque-Bera əmsalı 95%-li inam intervalı üzrə 0,05-dən böyükdür. Yəni, $2,1 > 0,05$ və $0,363 > 0,05$. Bu isə modelin normal paylanma qanununa tabe olmasını göstərir. Qurulmuş modeldəki səbəb amilləri üzrə hər üç sərbəst dəyişənin, eləcə də nəticə amili kimi y asılı dəyişənin qradiyentlər üzrə paylanmasını vermək olar.

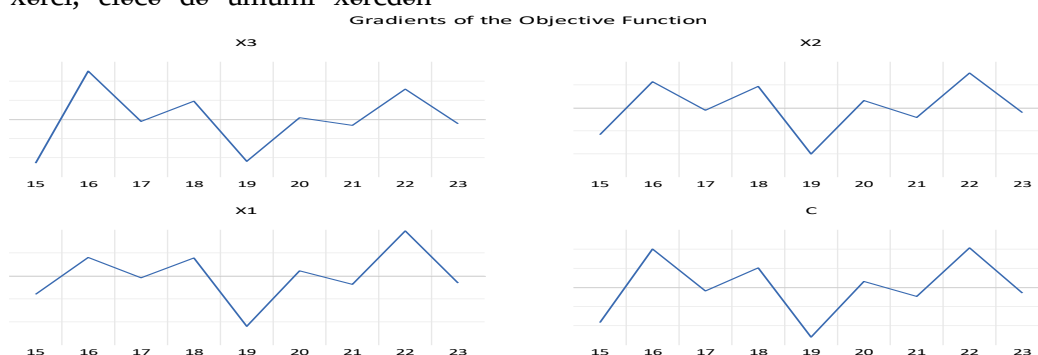

Qrafik 2. “Neftqazmaş” ASC-nin 2015-2023-cü illər üzrə histoqram normallıq testi

Mənbə. Eviews-12 proqram paketi əsasında tərtib edilib.

Eviews-12 tətbiqi proqram paketinə görə 2015-2023-cü illər üzrə "Neftqazmaş" ASC-də istehsal edilən məhsulun birbaşa xərcə daxil edilən material xərc, həmin məhsulun istehsalın asərf edilən əmək tutumu əsasında hesablanan istehsal fəhlələrinin əmək haqqı və bu əmək haqqından müəssisənin üstəlik xərc norması əsasında hesablanmış dolaylı xərci, eləcə də ümumi xərcdən

müəssisənin mənfəət normasına görə müəyyən edilən mənfəti əsasında formalaşan bütün məhsulların qiymətinə uyğun olaraq istehsal edilmiş bütün növ məhsul çeşidlərinin müəssisədə formalaşan ümumi dəyəri və ona təsir edən səbəb amillərin qardiyentlər üzrə paylanması qrafiki təsviri aşağıdakı kimi paylanmışdır.

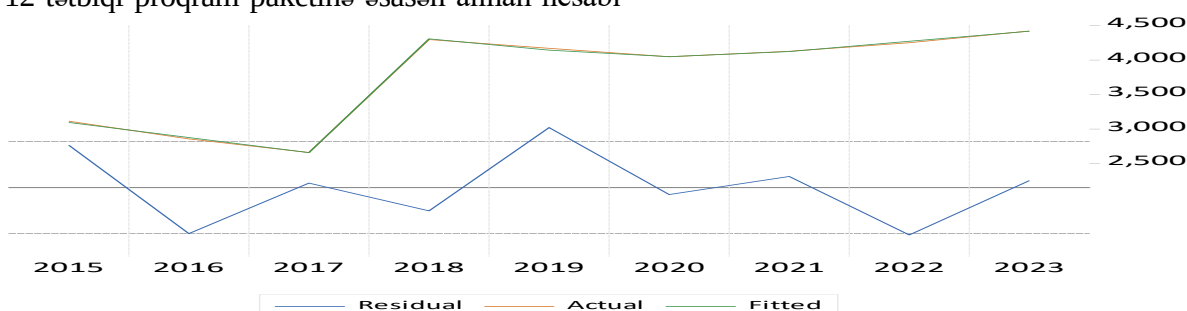

Qrafik 3. "Neftqazmaş" ASC-nin 2015-2023-cü illər üzrə məhsulun dəyəri və onun formalaşmasına təsir edən amillərin qrafiki təsviri

Mənbə. Eviews-12 proqram paketinə əsasən tərtib edilib.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz model üzrə alınan xtti reqressiya tənliyi ilə "Neftqazmaş" ASC üzrə hazır məhsul buraxılışının ümumi dəyəri üzrə Eviews-12 tətbiqi proqram paketinə əsasən alınan hesabı

və faktiki qiymətlərinin, habelə bu qiymətlər arasındakı qalıqların dinamikası aşağıdakı qrafik 4-də verilmişdir.

Qrafik 4. "Neftqazmaş" ASC üzrə əmtəəlik məhsulların dəyərinin Eviews-12 tətbiqi proqram paketinə əsasən alınan və faktiki qiymətlərinin, onların arasındakı qalıqların dinamikası.

Mənbə: EViews tətbiqi proqram paketinə əsasən müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Ön kiçik kvadratlar üsulu ilə Eviews-12 tətbiqi proqram paketi əsasında müəyyən edilmiş modeldə heteroksedastikliyin aşkar edilməsi də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məlumdur ki, ön kiçik kvadratlar üsulunun ilkin zəruri şərtlərindən biri də təsadüfi müəllərin dispersiyalarındakı sabitlik şərtinin olmasıdır. Təbii ki, bu ilkin şərtin ödənilməməsi meyllərin dispersiyalarının qeyri-

sabitliyi kimi qiymətləndirilməklə heteroksedastiklik adlanır. Heteroksedastikliyin aradan qaldırılması məqsədi ilə Qleyzer testi, Park testi, Qoldfred-Lvandt testi, eləcə də, Breusch-Pagan-Godfrey, Harvey testlərini aparmaqla müəyyən etmək olar. Bu baxımdan, Eviews-12 tətbiqi proqram paketində əsasən xətti reqressiya tənliyi üzrə heteroksedastikliyin yoxlanılması məqsədi ilə aşağıdakı test aparılmışdır.

Cədvəl.3.

Breusch-Pagan-Godfrey korrelyasiya testi

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey

Null hypothesis: Homoskedasticity

F-statistic	0.759210	Prob. F(3,5)	0.5632
Obs*R-squared	2.816668	Prob. Chi-Square(3)	0.4208
Scaled explained SS	0.479750	Prob. Chi-Square(3)	0.9233

Test Equation:

Dependent Variable: RESID^2

Method: Least Squares

Date: 05/13/24 Time: 01:49

Sample: 2015 2023

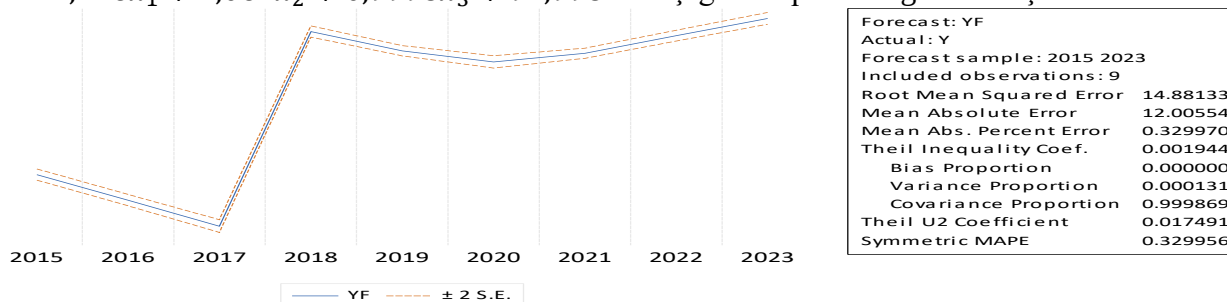
Included observations: 9

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-284.1486	788.1509	-0.360526	0.7332
X3	0.942930	0.744221	1.267002	0.2610
X2	-0.023273	0.377634	-0.061628	0.9532
X1	0.110003	0.221625	0.496346	0.6407
R-squared	0.312963	Mean dependent var		221.4539
Adjusted R-squared	-0.099259	S.D. dependent var		246.7667
S.E. of regression	258.7240	Akaike info criterion		14.25050
Sum squared resid	334690.5	Schwarz criterion		14.33816
Log likelihood	-60.12726	Hannan-Quinn criter.		14.06134
F-statistic	0.759210	Durbin-Watson stat		2.502569
Prob(F-statistic)	0.563204			

Mənbə: EViews tətbiqi proqram paketinə görə tərtib edilib.

Yuxarıdakı cədvəllərdə pparılan bütün korelyasiya testləri göstərir ki, modeldə heteroksedastiklik yoxdur. Yəni, meyllərin dispersiyaları sabitirlər. Ona görə də, alınan model statistik əhəmiyyətlidir. $Y = 1,176x_1 + 1,062x_2 + 0,9998x_3 + 97,998$

reqresiya tənliyi "Neftqazmaş" ASC-nin satış məhsulu üzrə məhsul buraxılışı üzrə qiymətləri və standart səhvləri, habelə tənliyin proqnoz məqsədi üçün istifadə edilməsinin bir sıra xarakteristikaları aşağıdakı qrafikdə göstərilmişdir.

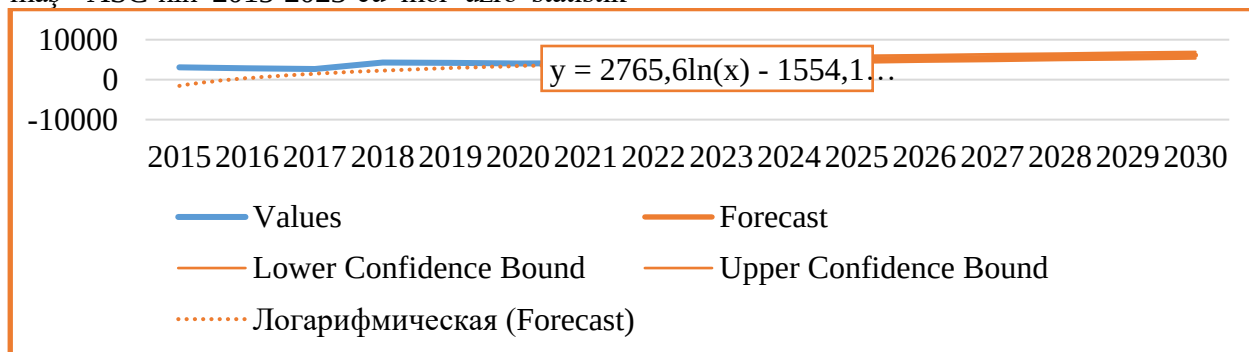

Qrafik 5. "Neftqazmaş" ASC-nin istehsal edilmiş məhsulun dəyərinin qiymətləri və standart səhvləri, proqnoz üçün xarakteristikaları

Mənbə: Eviews-12 tətbiqi proqram paketinə əsasən müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Qrafikdən istifadə edərək "Neftqazmaş" ASC-nin məhsul istehsalının dəyərinin proqnoz qiymətlərini də müəyyən etmək olar. "Neftqazmaş" ASC-nin 2015-2023-cü illər üzrə statistik

məlumatlarından istifadə edərək əmtəlik məhsul istehsalının 2030-cı ilədək proqnozlaşdıraraq qrafik 6-də təsvir edilmiş aşağıdakı nəticəni alırıq.

Qrafik 6. "Neftqazmaş" ASC-nin əmtəlik məhsulun dəyəri üzrə 2030-cu ilədək proqnoz qiymətləri
Mənbə: Eviews-12 tətbiqi proqram paketi.

Qrafikdən göründüyü kimi "Neftqazmaş" ASC-nin əmtəlik məhsul buraxılışının dəyəri əvvəlki ilə nisbətən proqnoz qiymətləri 2030-cı ilədək əvvəlki illərlə müqayisədə artacağı gözlənilir.

Əlaqə tənliyindəki sərbəst dəyişənlərin əmsalına və tədqiq olunan dövrlər üzrə səbəb amilləri ilə

$$E_{Mat} = \frac{\alpha_1 \times \bar{x}_1}{\bar{Y}} = \frac{1,176 \times 1416,644}{3771,859} = 0,441685$$

$$E_{Dolaylı xərclər} = \frac{\alpha_2 \times \bar{x}_2}{\bar{Y}} = \frac{1,062 \times 1505,933}{3771,859} = 0,424009$$

$$E_{Mənfəət yığımı} = \frac{\alpha_3 \times \bar{x}_3}{\bar{Y}} = \frac{0,9998 \times 408,1061}{3771,859} = 0,108176$$

Alınmış hesabatla əsasən belə nəticəyə gəlmək olar ki "Neftqazmaş" ASC-də məhsulun qiymətinin formalaşmasında əsas rol oynayan bir-başə xərclər üzrə material xərclərinin bir faiz artması, məhsulun ümumi qiymətinə təsir edərək onun dəyərinin 0,44% artmasına, sex və ümumzavod xərclərinin cəmini ifadə edən dolaylı xərclərin bir faiz artması, məhsulun ümumi qiymətinə təsir edərək onun dəyərinin 0,42 % artmasına, mənfəət yığımının bir faiz artması isə məhsulun ümumi qiymətinə təsir edərək onun dəyərinin 0,11 % artması ilə nəticələnir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Rüstəmbəyov, H. Milli İqtisadiyyatda rəqabət qabiliyyətliliyin təmin olunmasının nəzəri metodoloji əsasları. (kollektiv monoqrafiya). Bakı, Avropa, 2014, 200 s.

"Neftqazmaş" ASC-nin 2015-2023-cü illər üzrə əmtəlik məhsulun dəyərinin hesabi orta qiymətlərinə müvafiq olaraq elastiklik əmsalını hesablasaq aşağıdakı nəticəni alırıq.

2. Məmmədov Y. Müasir şəraitdə iqtisadi idarəetmə sisteminin təşəkkülü və inkişafı. Elm nəşriyyatı. Bakı, 2010.
3. Yadigarov, T.A. Əməliyyatlar tədqiqi və ekonometrik məsələlərin MS Excel və Eviews proqram paketlərində həlli: nəzəriyyə və praktika / T.Yadigarov- Bakı-2020. - 352 s.
4. Yadigarov, T.A. Gömrük statistikasına və müasir informasiya texnologiyalarına (Monoqrafiya) / T.Yadigarov - Bakı, "Avropa" nəşriyyatı, 2020-520 s
5. Липсиц И.В. Ценообразование: учебное пособие для вузов / И.В. Липсиц. – Москва: Издательство Юрайт, 2022.
6. Лазурин Е.А. Современное ценообразование: учебное пособие / Лазурин Е.А.,

- Неклюдов В.А., Сироткин С.А. – Ярославль: ООО «ПКФ «СОЮЗ-ПРЕСС», 2020.
7. Ямпольская Д.О. Ценообразование: учебник для вузов / Д.О. Ямпольская. – Москва: Издательство Юрайт, 2022.
8. "Neftqazmaş" ASC-nin məlumatları
9. <https://www.stat.gov.az>
10. <https://socar.gov.az>
11. <https://www.worldbank.org/en/country/>

Айлар Нофал оглу ГАСИМЛИ

Магистр Азербайджанского государственного университета нефти и промышленности
Электронная почта: agasimli@internet.ru

ОЦЕНКА ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА ЦЕНООБРАЗОВАНИЕ

Резюме

В статье проанализированы и оценены факторы, влияющие на формирование ценового механизма на промышленных предприятиях, на примере ОАО «Нефтьгазмаш». При этом были проанализированы прямые и косвенные затраты ценового фактора на формирование дохода компании, определены норма прибыли и норма косвенных затрат. В статье также проведен корреляционно-регрессионный анализ себестоимости товарной продукции ОАО «Нефтьгазмаш», себестоимости материалов, косвенных затрат и сбора прибыли с использованием программного комплекса EvIEWS-12. В результате исследования установлено, что материальные затраты и косвенные затраты имеют более высокий удельный вес в формировании цены продукции, производимой ОАО «Нефтьгазмаш», по сравнению с сбором прибыли. Увеличение всех трех факторов приводит к увеличению цены продукта, увеличению стоимости всего произведенного продукта.

Ключевые слова: материальные затраты, косвенные затраты, корреляция, регрессия, прибыль, программный комплекс, экономический рост.

Aylar Nofal oglu GASIMLI

Master's degree from Azerbaijan State University of Oil and Industry
Email: agasimli@internet.ru

ASSESSMENT OF FACTORS AFFECTING PRICING

Summary

The article analyzes and evaluates the factors influencing the formation of the pricing mechanism at industrial enterprises, using the example of OJSC Neftgazmash. At the same time, the direct and indirect costs of the price factor on the formation of the company's income were analyzed, the rate of profit and the rate of indirect costs were determined. The article also carried out a correlation and regression analysis of the cost of commercial products of OJSC Neftgazmash, the cost of materials, indirect costs and profit collection using the EvIEWS-12 software package. As a result of the study, it was established that material costs and indirect costs have a higher share in determining the price of products produced by Neftgazmash OJSC compared to the collection of profit. An increase in all three factors leads to an increase in the price of the product, an increase in the cost of the entire product produced.

Key words: material costs, indirect costs, correlation, regression, profit, software package, economic growth.